

Aleksandra Siedlaczek-Szwed

Recenzja książki Marii Jolanty Żmichrowskiej pt. "Szkolnictwo polskie i ukraińskie: Rozwiązania modelowe"

Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce : kwartalnik dla nauczycieli nr 4,
94-97

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

dr Aleksandra Siedlaczek-Szwed
Akademia im. J. Długosza w Częstochowie
Instytut Pedagogiki

RECENZJA KSIĄŻKI

MARII JOLANTY ŻMICHROWSKIEJ

PT. „SZKOLNICTWO POLSKIE I UKRAIŃSKIE: ROZWIĄZANIA MODELOWE”

Recenzowana monografia przedstawia treści bogate w fakty, tendencje oraz zjawiska występujące w tradycji polsko-ukraińskiej w dziedzinie oświaty i szkolnictwa. O potrzebie opracowania zagadnienia przez Marię Jolantę Żmichrowską zadecydowały: chęć ukazania wielu istotnych wiadomości na temat koniecznych poczynań, tzn. rozważań modelowych dotyczących szkolnictwa zarówno polskiego, jak i ukraińskiego. Zagadnienia przedmiotu i terenu badań naukowych recenzowanej pracy wymagały nowego opracowania, które Autorka oparła na źródłach archiwalnych, dokumentach i literaturze przedmiotu, koncentrując się na ideowych, programowych i organizacyjnych aspektach ukraińskiego szkolnictwa. Wydobycie licznych faktów i uporządkowanie ich w logiczny układ tematyczny jest szczególnie ważną cechą niniejszej pracy monograficznej. Podejmując się tego zadania Autorka dała udokumentowaną, a zarazem nowatorską próbę ukazania modeli szkolnictwa polskiego i ukraińskiego. Celem podjętych badań i analiz było zatem przedstawienie działalności na polu szkolnictwa i oświaty dwóch organizacji pozarządowych, funkcjonujących na terenach narodowo mieszanych. Na ziemiach polskich pod zaborem austriackim, a następnie po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku, na Kresach Wschodnich międzywojennej Polski działały dwa największe kulturalno-oświatowe stowarzyszenia społeczne: Polskie Towarzystwo Szkoły Ludowej i Ukraińskie Towarzystwo Pedagogiczne „Ridna Szkoła” (Ojczysta Szkoła). Poznanie i egzemplifikacja działalności szkolnictwa ukraińskiego i polskiego, której wartość merytoryczna wiąże się z problemem głównym, to obszar wokół którego koncentrują się rozważania teoretyczne oraz poszukiwania badawcze Autorki.

Niepodległe państwo polskie ukonstytuowało się jako burżuazyjna republika parlamentarno-demokratyczna. W momencie odzyskania niepodległości Polska nie stanowiła jednolitego i spójnego organizmu państwowego. Podział społeczeństwa na antagonistyczne klasy i warstwy społeczne powodował różne podejście do rozmaitych zagadnień, w tym również do problemów polityki społecznej. Wszystko jednak wskazuje, że w walce politycznej i społecznej o kształt państwa i ustrój społeczny w odrodzonej Polsce, kwestie dziecka również w programach czołowych partii politycznych o kierunku wyraźnie lewicowym tylko w niewielkim wymiarze znajdowały swe odbicie.

Sytuacja społeczna, oświatowa i kulturalna ludności ukraińskiej w Drugiej Rzeczypospolitej była skomplikowana na płaszczyźnie politycznej. Nieporozumienia w latach zaboru austriackiego i związane z nim walki w parlamencie wiedeńskim, a następnie wojna polsko-ukraińska stały się źródłem konfliktów w okresie międzywojennym między Polakami i Ukraińcami. Przedstawiciele narodowego ruchu ukraińskiego dążyli do autonomii w ramach państwa polskiego. Reprezentując jednak różne kierunki, dalecy byli od jednomyślności i wypracowania jednolitych koncepcji politycznego działania.

W zakresie uprawnień dla mniejszości narodowych obydwie międzywojenne konstytucje, zarówno marcowa z 1921 roku, jak i kwietniowa z 1935 roku, zapewniały wszystkim obywatelom państwa wolność sumienia i prawa zakładania placówek religijnych, a mniejszościowym kościołom swobodę rządzenia się wewnętrznymi ustawami, o ile nie są one sprzeczne z ustawodawstwem ogólnopaństwowym oraz posługiwanie się w nich swoim językiem. Konstytucje dopuszczały wszystkich obywateli do urzędów publicznych, zapowiadając stworzenie autonomicznych związków mniejszościowych o charakterze publiczno-prawnym w obrębie samorządu powszechnego.

Podobnie oświata i szkolnictwo ukraińskie od strony prawnej miało zapewnione warunki rozwoju. Wszystkie te postanowienia były niewątpliwie nowoczesne. Odpowiadały poczuciu sprawiedliwości społecznej i duchowi tolerancji. Były one jednak zbyt ogólne i nie zawsze precyzyjnie określały zasady postępowania władz administracyjnych i powodowały liczne konflikty. Na bieżące przemiany szkolnictwa ukraińskiego wpływała w znacznej mierze aktualna polityka władz państwowych w stosunku do mniejszości ukraińskiej, między innymi represje wobec ludności ukraińskiej, zwane „pacyfikacją”, które znalazły wyraz w ograniczeniu oświaty ukraińskiej a próby „normalizacji” stosunków polsko-ukraińskich, rozpoczęte w połowie lat trzydziestych międzywojnia, przyniosły względną stabilizację szkolnictwa. Rządową koncepcję rozwiązania problemu szkolnictwa ukraińskiego przyniosła ustawa S. Grabskiego z 31 lipca 1924 roku, która zdaniem polskich władz oświatowych zapoczątkowała korzystny dla oświaty ukraińskiej proces utrakwizacji szkolnictwa. Niestety stopniowe ograniczenie sieci szkół ukraińskich godziło w ambicje narodowe najliczniejszej w Polsce mniejszości, szczególnie jej warstw oświeconych. Inteligencja ukraińska traktowała szkołę z ojczystym językiem nauczania jako niezbędne ogniwo wychowania narodowego. Zdaniem ukraińskich działaczy oświatowych nauczanie w szkołach dwujęzycznych, w których nauczycielami byli przeważnie Polacy, często słabo znający język ukraiński, nie sprzyjało kształceniu i wychowaniu młodzieży w duchu tożsamości narodowej.

Spadek liczby szkół ukraińskich był w pewnej mierze rezultatem polityki kadrowej władz polskich, polegającej na przenoszeniu nauczycieli Ukraińców, uznanych za niebezpiecznych, do miejscowości etnicznie polskich. Przeciwno tym praktykom władz protestowali zarówno posłowie polskiej lewicy społecznej, jak i reprezentanci ludności ukraińskiej.

Próby realizacji przez szkołę programu asymilacji narodowej, czy też asymilacji państwowej, traktowane przez mniejszość i lewicę polską jako usiłowania zmierzające do wynarodowienia ludności niepolskiej, skończyły się niepowodzeniem. Wśród mniejszości ukraińskiej panowały do końca Drugiej Rzeczypospolitej dążenia do nauki w ojczystym języku, kultywowania narodowych tradycji i rozwijania rodzimej kultury.

Autorka będąc zawodowo zainteresowana problemami opieki i wychowania, podjęła tę problematykę, kierując się zaciekawieniem naukowym na temat modeli szkolnictwa polskiego i ukraińskiego.

Praca charakteryzuje się dużym ładunkiem intelektualnym i jasnością wyrażanej myśli. Ma charakter teoretyczny i składa się z przedmowy, sześciu rozdziałów, zakończenia oraz bogatej bibliografii i aneksu, które mogą stanowić pewną formę poszerzenia i uzupełnienia badanej problematyki.

Rozdział pierwszy *Ustawodawstwo szkolne w okresie autonomii galicyjskiej*, wprowadza w system szkolnictwa na ziemiach polskich pod zaborem austriackim, który działał na podstawie zarządzeń Sejmu Krajowego i Rady Szkolnej Krajowej (s. 13–17). Drugi rozdział przedstawia *Działalność Towarzystwa Szkoły Ludowej w autonomicznej Galicji*, jego powstanie oraz podstawy działalności i struktury organizacyjne, w których działało polskie stowarzyszenie oświatowe, na terenie zaboru austriackiego (s. 18–33). W rozdziale trzecim zamieszczono *Ustawodawstwo szkolne II Rzeczypospolitej Polskiej* (s. 34–44). W czwartym zostało zaprezentowane *Towarzystwo Szkoły Ludowej w II Rzeczypospolitej* (s. 45–56). Natomiast w rozdziale piątym, który stanowi zasadniczą treść rozprawy *Ukraińskie Towarzystwo Pedagogiczne „Ridna Szkoła”*, przedstawiona została działalność ukraińskiego szkolnictwa, która często wykraczała poza te ramy, obejmując swym oddziaływaniem całokształt kulturowego i duchowego życia ukraińskiej mniejszości narodowej, a wydobywanie licznych faktów i uporządkowanie ich jest szczególnie ważną cechą, gdyż przez cały okres działalności Towarzystwo dążyło do zakładania i utrzymania szkół narodowych (s. 57–72), ostatni rozdział szósty opisuje *Szkolnictwo ukraińskie w Polsce 1918–1939* (s. 73–100).

Pod względem edytorskim praca wydana jest starannie. Występują jednak pewne niedociągnięcia edytorsko-redakcyjne, np. na stronie 8, 17, 44, 52, 56, 72, 82, 88, 100.

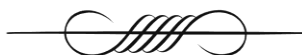
Autorka monografii, przedstawiając konkretne treści występujące w tradycji polsko-ukraińskiej w dziedzinie oświaty i szkolnictwa, dała możliwość zapoznania Polaków z przedmiotem badania, który ma znaczenie dla pogłębiania postaw humanistycznych i ogólnoludzkich wartości moralnych, niezbędnych do umocnienia polsko-ukraińskich stosunków kulturalno-społecznych w epoce nowych wyzwań na przełomie XX i XXI wieku oraz pogłębienia świadomości i wrażliwości społeczeństwa. Dokonując podsumowania niezwykle rozległej działalności szkolnej, oświatowej i kulturalnej prowadzonej przez Towarzystwo Szkoły Ludowej, jak i Towarzystwo Pedagogiczne „Ridna Szkoła” należy zaznaczyć, że

w okresie zaboru austriackiego służyły one do obrony własnych narodów przed wynarodowieniem. Mimo istniejących różnic ideowych obydwie organizacje położyły ogromne zasługi na niwie zakładania i utrzymania szkół, burs, przedszkoli, domów ludowych, bibliotek, czytelni, bez których ożywienie i pogłębienie tożsamości narodowych mieszkających na kresach Wschodnich Polaków i Ukraińców byłoby niemożliwe.

Wnikliwe studium stanowi cenną pozycję wśród wydawnictw naukowych i zapewne przyczyni się do poznania oświaty i szkolnictwa w tradycji polsko-ukraińskiej, które było inspiracją podjętych badań.

Aleksandra Siedlaczek-Szwed

mgr Izabela Bajor

mgr Agnieszka Chmielewska

mgr Anna Dąbrowska

Publiczna Biblioteka Pedagogiczna RODN „WOM” w Częstochowie

EDUKACJA ARTYSTYCZNA DZIECKA W WIEKU PRZEDSZKOLNYM I WCZESNOSZKOLNYM ZESTAWIENIE BIBLIOGRAFICZNE W WYBORZE

Wydawnictwa zwarte:

1. *ABC : materiał szkoleniowy dla nauczycieli : klasa I* / oprac. i red. Maria Borzęcka. – Warszawa : Pracownia Pedagogiczna i Wydawnicza, cop. 1999
2. *ABC : materiał szkoleniowy dla nauczycieli : klasa III* / oprac. i red. Maria Borzęcka. – Warszawa : Pracownia Pedagogiczna i Wydawnicza, cop. 1999
3. *Dziecko w świecie muzyki* / red. Bronisława Dymara. – Kraków : Oficyna Wydaw. Impuls, 2000
4. *Dziecko w świecie obrazów* / Serge Tisseron ; pytania zadaje Brigitte Canuel ; przeł. Elżbieta Burakowska. – Warszawa : Instytut Wydaw. Pax, 2006
5. *Dziecko widzmem i aktorem : inscenizacje dla klas przedszkolnych, świetlic, domów dziecka* / Janina Awgulowa. – Warszawa : Wydaw. Szkolne i Pedagogiczne, 1979
6. *Dźwięk i gest : ćwiczenia muzyczno-ruchowe dla dzieci i młodzieży* / Ewa Skowrońska-Lebecka. – Wyd. 2. – Warszawa : Wydaw. Żak, 1995